

‘Gevestigde partijen moeten meer polariseren’

Achtergrond - 21 november 2016 - Auteur: Marja Verburg

De Duitse politicoloog Marcel Lewandowsky bedacht een methode om te meten of een partij rechts-populistisch is. Hij is een van de sprekers op de conferentie ‘Wahrheitspresse’, donderdag en vrijdag in Amsterdam. Duitslandweb sprak hem over de AfD, de rol van de Duitse media in het populisme-debat en de komende verkiezingen.

U heeft een methode ontwikkeld waarmee u meet of een partij rechts-populistisch is of niet. Met het oog op de opkomst van de AfD is die vraag zeer actueel. Wat is dat voor methode?

Lewandowsky: “Wij vroegen ons af: wanneer is een partij rechts-populistisch, dus volgens wetenschappelijke maatstaven. Politicologen kijken dan naar partijprogramma’s. Maar daar staan vaak compromissen in. En soms hebben partijen ook niet echt een programma.

Wij hebben gekeken naar de kandidaten die op de lijsten stonden van de Bondsdagverkiezingen van 2013. We hadden de beschikking over de [German Longitudinal Election Study \(GLES\)](#), waarin naar de standpunten van de kandidaten op de lijsten van alle politieke partijen is gevraagd. Daar zag je bijvoorbeeld dat de kandidaten op de AfD-lijst vonden dat er harder moest worden opgetreden tegen criminelen, buitenlanders sneller moesten worden uitgezet en dat ze politici minder vertrouwden.

[Marcel Lewandowsky](#) is wetenschappelijk medewerker aan de leerstoel 'vergleichende Regierungslehre' van het Institut für Politikwissenschaft van de Helmut-Schmidt-Universität Hamburg. Met Heiko Giebler en Aiko Wagner van het Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung ontwikkelde hij een [meetmethode voor rechtspopulisme](#)

Bij de AfD waren kandidaten duidelijk populistisch - waarmee we het idee van ‘wij tegen zij daarboven’ bedoelen - én rechtser dan de kandidaten van andere partijen. Bijvoorbeeld in hun standpunten over het homohuwelijk en over buitenlanders.

In 2013 was de AfD nog vooral een eurosceptische partij, maar ook toen al was ze rechts-populistisch, blijkt uit de overtuigingen van de kandidaten. Die richting is daarna dominant geworden.”

In juni 2015 koos de AfD Frauke Petry als voorzitter in plaats van oprichter en econoom Bernd Lucke. Sindsdien is de partij steeds extremer geworden in haar standpunten, bijvoorbeeld met betrekking tot vluchtelingen en de islam. Toch is de partij daar niet minder populair door geworden. Hoe komt dat?

“Dat is moeilijk te zeggen. Je kunt het ook omdraaien: het is verrassend dat er zo lang géén rechts-populistische partij in Duitsland was. Want de teleurstelling in de politiek is er ook in Duitsland al langer.

Toen de AfD succes kreeg, werd in eerste instantie gedacht dat dat wel weer over zou gaan. Maar dat is niet gebeurd. Dat komt bijvoorbeeld door het feit dat de AfD lange tijd niet als rechts-extreem of rechts-populistisch werd gezien. Rond de Europese verkiezingen in 2014 was het idee dat de AfD iets rechtser was dan de CSU. Maar ook toen was de partij dus al rechts-populistisch. Het is de AfD ook gelukt conservatieven uit de CDU aan zich te binden, al aan het begin, onder het voorzitterschap van Lucke. Christen-democraten die het niet eens zijn met Merkels koers.

'Er is een kiezerspotentieel waarmee in Duitsland lange tijd geen rekening werd gehouden: kiezers die dus écht rechts zijn'

En er is een groep, en dat is interessant, die in het algemeen teleurgesteld is in de politiek. Voor hen maakt het niet uit dat de AfD extreem is, voor hen is alleen relevant dat het een alternatief is voor de gevestigde partijen. Toch zijn dit geen proteststemmers. Het maakt hen wel degelijk uit wat de standpunten van de AfD zijn. Ze zijn net als de AfD tegen het establishment en ze zijn het bijvoorbeeld eens met het migratiebeleid van de partij.

Dat is een kiezerspotentieel waarmee in Duitsland lange tijd geen rekening werd gehouden: kiezers die dus écht rechts zijn. Vóór de vluchtelingencrisis lukte het de CDU om rechtse kiezers te integreren in de partij. Nu de CDU meer naar het midden is geschoven, is ze voor deze kiezers geen optie meer en kiezen zij voor de AfD.

De AfD-stemmers zijn geen homogene groep. Er zitten rechts-conservatieven bij en ook nog steeds de oude anti-euro-kiezers uit 2013. Het zijn niet alleen wat hier de *abgehängten* (de afhakers - red.) worden genoemd die op de AfD stemmen.”

Welke rol spelen de Duitse media bij de opkomst van het rechts-populisme? In

Duitsland wordt de klacht veel gehoord dat AfD-stemmers niet gerepresenteerd zijn in de gevestigde media.

“Ja dat is het verwijt. Maar uit onderzoek van 2013 en 2014 blijkt dat er juist wel veel over de partij is bericht.”

Het gaat natuurlijk ook om de manier waarop.

“Ja. Ik schat in - maar daar is nog geen onderzoek naar - dat de AfD in de media veel gematigder wordt behandeld dan bijvoorbeeld de NPD. Als het gaat over de vraag of de AfD rechts-populistisch is, dan wordt ze zo genoemd. De ARD (zender van de publieke omroep - red.) heeft overigens in oktober besloten die kwalificatie niet elke keer weer te gebruiken als het om de AfD gaat, mede om niet te stigmatiseren.” ([Lees daarover meer op het blog van de ARD-tagesschau](#))

“De partij is rechts-populistisch, maar het is ook een begrip waarmee de partij wordt gestigmatiseerd. Het is een dunne lijn: door zo’n stigma worden de AfD en haar kiezers nog meer aan elkaar verbonden. Daar leeft de partij van, van het gevoel bij kiezers dat ze buitengesloten worden. “Zie je wel”, is dan de reactie. Dus het is verstandig die kwalificatie niet steeds weer te gebruiken. Je moet laten zien wat slecht is in deze partijen, bijvoorbeeld dat er antisemieten in zitten. Daar heb je het begrip rechts-populisme niet voor nodig.”

Veel AfD’ers zouden zich niet meer door de gevestigde media - kranten, tv-nieuws - laten informeren, maar vooral door Facebook.

“Ja, sociale netwerken spelen een grote rol bij deze partijen. Er is een groeiende bereidheid zich via sociale media te laten informeren. Maar het is niet zo dat ze zich helemaal niet meer via klassieke media informeren. Er is alleen veel scepsis over de betrouwbaarheid daarvan. De gevestigde media worden vaak in dezelfde pan gegooid van ‘mainstream’ en ‘geëtableerd’. En ja, dan is er het gevaar dat je in een rechts-populistische bubbel terecht komt.

Wat je daartegen kunt doen, kan ik niet zeggen. Dat zou speculeren zijn. We staan nog aan het begin van deze ontwikkeling.”

Volgend jaar maart zijn er verkiezingen in Nederland. In september gaat Duitsland naar de stembus. Hoe kunnen politici het best met het groeiende rechts-populisme omgaan?

“Over Nederland kan ik niet zoveel zeggen, daar volg ik de Nederlandse politiek niet precies genoeg voor. In het algemeen profiteren rechts-populisten van een al langer durende ontwikkeling van minder polarisatie bij de andere partijen. Grote

coalities (in Duitsland van de twee grote partijen CDU en SPD, met een kleine oppositie - red.) zijn voor rechts-populistische partijen gunstig. Dat zie je bijvoorbeeld ook in Oostenrijk.

Je zou een verkiezingscampagne moeten hebben die zich toespitst op twee kampen waarin populistische partijen geen rol kunnen spelen. Voor Duitsland heb je het dan over de CDU en de FPD tegenover de SPD en de Groenen. Maar het probleem is dat die kampen allebei geen meerderheid meer hebben. Wat dat betreft zie ik voor de andere partijen op de korte termijn nauwelijks mogelijkheden de AfD-stemmers terug te halen. Maar polarisatie is een poging waard. De gevestigde partijen komen nu over als een consensuskartel.”

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/19026/gevestigde-partijen-moeten-meer-polariseren>